

მაკა სალია

"შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?"

(მუჰაჯირ ქართველთა შთამომავლის, აბდულაჰ ჩელებიოღლუს ერთი ლექსის ანალიზი)

მუჰაჯირი არაბული სიტყვაა და იგივეა რაც “გადასახლებული, ემიგრანტი“. რუსეთ-ოსმალეთის ომის შედეგად (მე-19 საუკუნე) ქართული მოსახლეობა იძულებული გახდა, დაეტოვებინა საკუთარი მიწა-წყალი და თავშესაფრის საძებნელად უცხო ქვეყანაში გახიზნულიყო. სწორედ ამ უბედურების შედეგად, აჭარის, ტაო-კლარჯეთის, ლაზეთის ძირძველ ქართველებს,¹ რომლებიც ამჟამად თურქეთში ცხოვრობენ, ვეძახით მუჰაჯირ ქართველებს. თურქეთში მცხოვრებ ეთნიკურად ქართველ მწერლებზე საინტერესო ნაშრომი ეკუთვნის ავთანდილ ნიკოლეიშვილს (ა. ნიკოლეიშვილი, 2015). როგორც ავტორი შენიშნავს, “მათ პოეტურ შემოქმედებაში უაღრესად საინტერესოდ გამოვლინდა მუჰაჯირობის შედეგად მშობლიურ მიწა-წყალს მოწყვეტილი პიროვნების სულიერი სასოწარკვეთა“. საინტერესოა და მეტად საყურადღებო მუჰაჯირ ქართველთა ნოსტალგიური განცდები. მათი სახელებისა და სახეების წარმოჩენა აუცილებელია. ამჯერად, ჩვენ კიდევ ერთ ძირძველ ქართველს გაგაცნობთ.

“შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?” — ლექსის ავტორი, თურქეთში მცხოვრები ეთნიკური ქართველი, აბდულაჰ ჩელებიოღლუ, იგივე ჩელებადეა. ეს ლექსი მისი ცხოვრების ექოა, ამიტომაც სანამ უშუალოდ ლექსზე გადავიდოდეთ, მანამდე აბდულა ჩელებადის ბიოგრაფიას გაგაცნობთ.

აბდულაჰ ჩელებიოღლუ დაიბადა 1958 წლის 20 ოქტომბერს. გირესუნის პროვინციის სოფელ ამბარალაში. აქვე დაამთავრა სოფლის დაწყებითი სკოლა. შემდეგ ოჯახი საცხოვრებლად გოლიაქაში გადმოსულა. საშუალო სკოლა მას გოლიაქაში დაუმთავრებია. ა. ჩელებიოღლუ პროფესიით ისტორიის მასწავლებელია. წლების განმავლობაში მუშაობდა სხვადასხვა საჯარო სამსახურში. წერს ლექსებს. მისი ლექსები და სხვადასხვა ხასიათის წერილები დაბეჭდილია ჟურნალ-გაზეთებში.

ამჟამად, აბდულაჰ ჩელებიოღლუ ოჯახთან ერთად ცხოვრობს დუზჯეში. ჰყავს მეუღლე და ორი შვილი.

ამ ავტობიოგრაფიის მიღმა პოეტის მეტად საინტერესო ცხოვრების გზაა. გზა ბათუმიდან გირესუნამდე... ტკივილითა და მწუხარებით აღსავსე გზა, ბედისწერა ათასობით ქართველისა. ბატონი აბდულაჰი, მუჰაჯირ ქართველთა შთამომავალია. მისი წინაპრები აჭარიდან მოსულან გირესუნის სოფელ ამბარალაში. ამბარალა ქართული სოფელია. პოეტის ახსნით, მის ბავშვობაში, აქ, ქართულის გარდა, სხვა ენას ვერც გაიგონებდით. აბდულას, ისევე როგორც

¹ ბათუმის ნავსადგურიდან ოსმალეთისკენ — მუჰაჯირობის ისტორია პრესაში <https://oldbatumi.wordpress.com/2009/11/> (10. 10 2016).

ბევრ მის თანატოლ ქართველს, სკოლაში შესვლამდე არც სცოდნია თურქული ენა. თურმე ამის გამო, მშობლები ხშირად იღებდნენ შენიშვნებს მასწავლებლებისგან. თუმცა, დღევანდელი მისგან განსხვავებით, მაშინ არც მშობლებს სცოდნიათ, ქართულის გარდა, სხვა ენა.

დრო გავიდა. მშობლიური ფესვების სიყვარული და სამშობლოს მონატრება არ განელებიათ მუჰაჯირ ქართველებს. ტკივილიც ტკივილად დარჩა. მეტიც, დრომ და ახალმა გარემომ მათ ყველაზე ძვირფასს - დედაენას - შეუქმნა საფრთხე და დღეს, სამწუხაროდ, ახალ თაობაში იშვიათად თუ იპოვით ქართული ენის მცოდნეს. ბატონი აბდულაჰი ძალიან სწუხს ამ ფაქტის გამო. თავად აჭარულ დიალექტზე საუბრობს. გულისტკივილით აღნიშნავს, რომ დრომ მასაც გადაავიწყა დედაენა, არადა, პოეტის ახსნით, დედაენა დედის ენაა; ეს "გემიელი" ქართულია (ტკბილქართული - მ. ს.); ჩვენი დედებუები, ჩვენი ნენები ამ ენაზე "გველაპაიკებოდნენ", როდესაც ფიქრს დავიწყებ საქართველოზე ის ძველი სიტყვები, ბავშვობის სიტყვები გამახსენდება. ზოგჯერ რაღაც სიტყვა ამომიტივტივდება, მნიშვნელობა კი არ მახსენდება... ვინც ენას დაკარგავს, ის კაცი არ არის - ამბობს პოეტი. ენადაკარგულ ქართველზე იტყვიან "ზღაყვი გურჯიან". ბატონი აბდულას მამულიშვილობაზე როცა ვსაუბრობთ, არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ ის ფაქტიც, რომ დუზჯეს უნივერსიტეტში ქართული ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის განხილვაში დიდი წვლილი, სხვა დიდებულ ქართველებთან ერთად, ბატონ აბდულასაც მიუძღვის. ბატონი აბდულა ხშირად სტუმრობს დუზჯეს უნივერსიტეტს, ქართული ენისა და ლიტერატურის სპეციალობის სტუდენტებსა და პროფესორ-მასწავლებლებს და მადლიერებას გამოხატავს იმის გამოც, რომ თურქულის არმცოდნე თანამემამულეებთან საუბრებმა მას ბევრი მივიწყებული ქართული სიტყვა გაახსენა.

რაც შეეხება გვარს ჩელებიოღლუ, ავტორის ახსნით, მისი წინაპრები ჩელებადები ყოფილან. გვარის ამდაგვარი გაფორმება ბოლოკიდური ოღლუს (-ოღლუ "შვილი") დართვა თურქულისთვის დამახასიათებელია, შდრ.: ზოროღლუ (ზოიძე).

და მაინც ვინ არის აბდულა ჩელებიოღლუ, ამაზე ნათელ პასუხს მისი ემოციებით აღსავსე ლექსი "შენ იცი, რა არის მუჰაჯირობა?" გაგცემს. საანალიზო ლექსი, თურქულ ენაზეა დაწერილი და მისი ქართული თარგმანი ეკუთვნის დუზჯეს უნივერსიტეტის ასოც. პროფ. ნანული კაჭარავას. ამჟერად ჩვენ ლექსის შინაარსობრივ მხარეს უფრო შევხებით. ეს არის წრფელი განცდები, გულში ვერდატეული ტკივილი.

შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?! - პოეტი სვამს რიტორიკულ კითხვას და ასე დიალოგს მართავს მკითხველთან. თავად ვეთავაზობს პასუხს; ეძებს ენაში ტკივილის, წუხილის, დარდის, შფოთის გამომხატველ სიტყვებს და მაინც ბოლომდე ვერ ამოუთქვამს სათქმელი. ალბათ, ეს არის მიზეზი იმისაც, რომ ლექსის რამდენიმე ვარიანტი არსებობს. შინაარსი იგივეა. პოეტი ეძებს ისეთ ფორმებს, რომ სათქმელი ბოლომდე მიიტანოს მკითხველამდე... ლექსის პირველი ვარიანტი 2014 წელსაა დაწერილი და იმის მერე რამდენჯერმე ცვლილება განიცადა მან. ლექსის საბოლოო ვარიანტი (20.11.) 2016-ით თარიღდება.

ბატონმა აბდულამ ლექსის დაწერის მიზანი ასე ჩამოგვიყალიბა: მინდა, ეს ტკივილი მართო მუჰაჯირებმა კი არა, სრულიად ქართველობამ გაითავისოს

და ამ ტკივილმა - მუჰაჯირობის ტკივილმა - გააერთიანოს ქართველობა. შეიგნოს ყველამ, რომ ეს განსაცდელი, მარტო მუჰაჯირი ქართველებისა კი არა, ზოგადად, ქართველობის განსაცდელიაო.

როგორც აღვნიშნეთ, ამ ლექსის რამდენიმე ვარიანტი არსებობს. ასე მგონია ჩასწორებების მერე, ლექსი დაზიანდა. თუმცა ყოველი სიტყვა თუ ფრაზა მაინც შთამბეჭდავად ჟღერს. გთავაზობთ ლექსის საბოლოო ვარიანტს, კომენტარებით:

შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?

**ჩამოშლაა კლდის,
მდინარის აღმა დინებაა,
გაოგნებაა მუჰაჯირობა.**

მუჰაჯირობის სიმწვავეზე მიგვანიშნების შემდეგი შესიტყვებები “კლდის ჩამოშლა”. მუჰაჯირობა არის ბუნების საწინააღმდეგო ქმედება ანუ “მდინარის აღმა დინება”.

**ყველაფრის მიტოვება და წასვლაა;
სიზმარი არ არის, სინამდვილეა,
მწუხარებაა მუჰაჯირობა.**

ავტორი გულისტკივილით შენიშნავს, რომ მუჰაჯირობა არ არის სიზმარი, გამონაგონი, სამწუხაროდ, ეს არის სინამდვილე. მწუხარებაა მუჰაჯირობა.

**ბებიების, ბაბუების,
დედების, ბავშვების დაღუპვაა გზაში,
ჩამქრალი კერაა,
მინავლული ცეცხლია,
უბედურებაა მუჰაჯირობა.**

სიტუაცია მძაფრდება; მუჰაჯირობა ადამიანების ზოცვასთან ასოცირდება. ყველაზე ძვირფასი, რაც შეიძლება გაგაჩნდეს, ეწირება მუჰაჯირობას, ამიტომაც მას უბედურება ჰქვია.

**არცოდნაა, სად წახვიდე,
სად დათესო,
სად მოიმკა, სად მოთიბო...
მიუსაფრობაა მუჰაჯირობა.**

მწარეა მუჰაჯირთა ხვედრი. მიწათმოქმედი ქართველობა სრულ გაურკვევლობაში აღმოჩნდა - არ იცის სად დათესოს, სად მოთიბოს, სად მოიმკას... მისი სარჩო მიწაა და მუჰაჯირობაში - მიუსაფრობაში, მან ეს სარჩო დაკარგა.

**წინაპართაგან ნასვამი წყლის ველარ დაღევაა,
უცხოეთში გაქრობაა
გადაკარგვაა მუჰაჯირობა.
ქვეყნიერების ზურგზე წამოკიდებაა,
ყინულზე ჩაჭიდების ცდაა, დაცემაა,
სიცარიელეა მუჰაჯირობა.**

განცდა იმისა, რომ მთელი ქვეყნიერება ზურგზე გაქვს აკიდებული. უნდა შეძლო, დაუპირისპირდე რეალობას, დროს, გარემოს - ბედისწერას, რომ გადაარჩინო მოდგმა, მაგრამ როგორ? ეს ისეთივეა, ჩაეჭიდა ყინულს; “დაცემა“, დამარცხება გარდაუვალია და სიცარიელის განცდა გიპყრობს.

რაც არ უნდა უცნაური იყოს, მაინც არსებობს ფიქრი დაბრუნებაზე; თუმცა პოეტი იმწუთშივე აცამტვერებს ამ იმედსაც - "ვერ დაბრუნებაა", უცხოობა და სიღარიბეა ხვედრი მუჰაჯირისა:

**უკან დაბრუნების იმედია,
მაგრამ ვეღარასოდეს დაბრუნებაა...
უცხოთა ხელში დაობლება,
უცხოობაში მარტოობაა მუჰაჯირობა.
ცეკვა-სიმღერის, ტრადიციების მოშლაა,
დედაენის დაკარგვაა,
დაკარგვაა მუჰაჯირობა.**

მუჰაჯირობაში იშლება ტრადიციები, მათ შორის ქართველობის ერთ-ერთი ნიშანი - ქართული ცეკვა-სიმღერა და ყველაზე ძვირფასი - დედაენა იკარგება და ეს ნიშნავს საბოლოოდ დაკარგვას.

**რაც უფრო შორდები, მეტია შიში,
წარსულში ჩანაცრებაა,
ტკივილია მუჰაჯირობა.**

შენი ფიქრი და ჯავრი წარსულს დასტრიალებს, შეიძლება დაგწვას, ნაცრად გაქციოს ამ სატანჯველმა და მაინც ვერ შორდები მას. რაც დრო გადის, მეტია შიში; დაკარგვის შიში, ქართველობის დაკარგვის შიში.

**შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?
ნაცნობი გემოს ვერ მიგნებაა,
სამოსის ვერ მორგებაა,
გემებში ჩასხდომაა,
წყალში ჩაძირვაა,
დანრჩობაა მუჰაჯირობა!**

**შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?
ბათუმია, აჭარაა,
"ჩვენებურია",
ჭირთათმენაა მუჰაჯირობა.
მიუხედავად ყველა სირთულისა,
მაინც ფეხზე დგომაა,
წარმატების მიღწევაა,
ძალიან ძნელია მუჰაჯირობა.**

ჭირთათმენა ქართველთა ხვედრია. მიუხედავად, საშინელი ქართველისა, ისინი მაინც ახერხებენ ფეხზე დგომას, მაინც აღწევენ წარმატებას. ცხოვრება გრძელდება, მაგრამ ტკივილი აღარ ნელდება; რადგანაც ეს ტკივილი მათ სისხლშია, ხორცშია, სულშია! ეს ტკივილი გადადის თაობიდან თაობაში.

**შენ იცი რა არის მუჰაჯირობა?
ბაბუაჩემია, ბებიაჩემია,
დედაჩემია, ჩემი ოჯახია,
ჩემი მოდგმაა, ჩემი სისხლია,
ჩემი სულია, ჩემი გულია მუჰაჯირობა.**

ახალგაზრდობაში იმდენად ვერ გრძნობ ამ ტკივილს; მხოლოდ წლების განმავლობაში დაგროვილმა განცდებმა შეიძლება ასე ამოხეტქონ:

**სიმწარეა, სიძნელეა, სისასტიკეა,
სიკვდილია, სიკვდილია მუჰაჯირობა,
ნამდვილი სიკვდილია მუჰაჯირობა!**

ასეთია, ჩვენი თანამემამულის, ძირძველი ქართველის, აბდულა ჩელებადე-ჩელებიოღლუს სულის შემძვრელი ლექსი მუჰაჯირობაზე. შეუძლებელია ამ ტკივილმა არ გაგვაერთიანოს. უდავოა, რომ ავტორმა მიზანს მიაღწია. ჩვენც ისევე განვიცდით, გვტანჯავს და გვტკივა მუჰაჯირთა მიერ განვლილი გზა, როგორც ლექსის ავტორს, როგორც თითოეულ მუჰაჯირს.

დამოწმებული ლიტერატურა

ა. ნიკოლეიშვილი, 2015 - ა. ნიკოლეიშვილი, ქართულენოვანი ზეპირსიტყვიერება და მწერლობა თურქეთში, ქუთაისი, 2015.

ბათუმის ნავსადგურიდან ოსმალებისკენ - მუჰაჯირობის ისტორია პრესაში

<https://oldbatumi.wordpress.com/2009/11/> (10. 10 2016).

MAKA SALIA

“DO YOU KNOW HOW DOES IT FEEL TO BE A MUHAJIR?”
(ANALYSES OF ONE POEM BY THE DESCENDANT OF GEORGIAN
MUHAJIR ABDULLAH CELEBIOGLU)

Muhajir is the Arab word and means “exiled, emigrant”. After the Russia-Turkey war (19th century) Georgian population was forced to leave their own land and seek shelter in a foreign country. This misfortune is the reason why we call Muhajir Georgians to the old Georgians from Adjara, Tao-Klarjeti, Lazistan nowadays.

Nostalgic emotions of Muhajir Georgians deserve interest and attention. Emphasizing their names and faces is essential. At this time let us introduce one very old Georgian.

The author of the poem “Do you know how does it feel to be a Muhajir?” is the ethnic Georgian living in Turkey Adullah Celebioglu (Chelebadze). This poem is the echo of his life.